

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА СОСТОЈБАТА СО ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ЗА 2015 ГОДИНА

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Република Македонија е држава со парламентарна демократија. Демократски избраниот Претседател е шеф на државата и врховен командант на вооружените сили. Законодавните овластувања ги има еднородното Собрание. Во месец април 2014 година, во земјата се одржаа претседателски и општи парламентарни избори. Канцеларијата за демократски институции и човекови права при Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ/ОДИХР), е на мислење дека изборите во 2014 година беа спроведени успешно, меѓутоа, истовремено посочува дека во текот на предизборниот период, не беа исполнети некои важни обврски и предуслови, кои според ОБСЕ се важни за демократскиот изборен процес. Меѓу нив се наведуваат одвојувањето на државата од партијата, неутралноста на медиумите, прочистувањето на изборниот список и постоењето соодветни правни лекови, преку ефективни жалбени механизми. Цивилните власти имаа ефективна контрола над безбедносните сили.

Најважните проблеми во сферата на човековите права, произлегуваат од високото ниво на корупција и нецелосното почитување на владеењето на правото од страна на Владата, меѓу другото и поради континуираните обиди за ограничување на медиумската слобода, мешањето во правосудниот систем и селективното кривично гонење на сторители на кривични дела. Правосудниот систем се карактеризираше со мешање на политиката, неефикасност, кронизам и непотизам, долготрајни судски постапки, повреди на правото на јавно судење и корупција. Во текот на годината беа објавени неовластени снимки од прислушувани телефонски разговори, направени од страна на владините разузнавачки служби, кои наводно претставуваат доказ за мешањето на политиката во работењето на јавната администрација и медиумите, како и за постоење корупција на највисоко ниво.

Во текот на годината имаше сознанија и за други проблеми во однос на заштитата на човековите права, како на пример, незаконско постапување со притворени лица и затвореници од страна на полицијата и затворските служби и лоши животни услови и пренатрупаност во некои од затворите и институциите за ментално здравје; ненавремено обезбедување бранител за притворените и обвинети лица; ограничувања на можностите Ромите да патуваат надвор од земјата; ограничен пристап до постапката за добивање азил; домашно насилство врз жените и децата; дискриминација на лицата со инвалидитет и попреченост; дискриминација на етничките малцинства, вклучувајќи ги Ромите и етничките Албанци; социјална дискриминација против лезбејската, геј, бисексуалната, трансродовата и интерсексуалната заедница (ЛГБТИ); и злоупотреба на детскиот труд, вклучувајќи го и присилното питачење.

МАКЕДОНИЈА

Владата презеде одредени чекори за казнување на полициските службеници поради употреба на прекумерна сила, меѓутоа, неказнивоста и понатаму претставува проблем. Во месец септември, Собранието едногласно го одобри основањето на Специјалното јавно обвинителство, задолжено за истражување на наводното криминално однесување на високи владини службеници, откриено преку скандалот со објавените снимки од прислушуваниите телефонски разговори, како резултат на незаконското следење комуникации од страна на владините разузнавачки служби.

Поглавје 1. Почитување на личниот интегритет, како и заштита од:

а. Неосновано или незаконско лишување од живот

Не постојат извештаи за извршени произволни или незаконски убиства, од страна на власта или нејзини претставници.

б. Исчезнување

Не постојат извештаи за исчезнати лица, зад кои би стоела некаква политичка мотивација.

в. Тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување

Ваквото постапување е забрането со закон, меѓутоа, постојат веродостојни извештаи според кои, полицијата има злоупотребувано притвореници и затвореници и користено прекумерна сила, при лишувањето од слобода на осомничени лица. Во текот на првите шест месеци од годината, Секторот за внатрешна контрола и професионални стандарди при Министерството за внатрешни работи, соопшти дека се примени 34 жалби против полициски службеници за употреба на прекумерна сила и дека против едно службено лице од полицијата, се преземени соодветни дисциплински мерки. Во периодот од месец јануари до август, до канцеларијата на Народниот правобранител биле доставени 104 претставки против полицијата, за незаконска или прекумерна употреба на сила, а 13 од нив биле за тортура и малтретирање во вршењето на службата.

Според наводите на организацијата Human Rights Watch од 22 јуни, за време на демонстрациите во Скопје, одржани на 5 мај, полицијата употребила прекумерна сила против демонстрантите, набљудувачите и против еден новинар. На 18 јуни, Министерството за внатрешни работи издаде соопштение, потврдувајќи дека полицијата применила “присилни средства” против одредени лица на 5 мај, меѓутоа, притоа биле почитувани законските процедури и биле изготвени интерни полициски извештаи, за употребата на сила во конкретните инциденти. Од министерството наведоа дека надлежните власти не добиле ниту една званична поплака за употреба на прекумерна сила.

Животни услови во затворите и притворските одделенија

Затворите и одделенијата за притвор во државата, за обата пола, не ги задоволуваат соодветните меѓународни стандарди. Недоволниот број стручни кадри, високата стапка на пренатрупаност и несоодветната обученост на затворските чувари и останатиот кадар, претставуваат проблем во сите установи од овој вид.

Физички услови: Во месец ноември, во затворите низ државата имаше 3,142 возрасни осуденици (од кои 91 жени), девет малолетни затвореници и 350 лица во предсудски притвор. Вкупните затворски капацитети се предвидени за сместување на вкупно 2,036 затвореници, 43 осудени малолетници и 450 лица во притвор.

До месец септември беа пријавени 12 смртни случаи во затворите и притворските одделенија. Седум затвореници починале од природна смрт, тројца ги загубиле животите во несреќни случаи, а двајца извршиле самоубиство. Имаше извештаи дека во одредени затвори, затворениците немаат пристап до питка вода. Физичките услови (греење, вентилација или осветлување) во притворското одделение на истражниот затвор во Шуто Оризари и во одредени делови на Идризово, најголемиот затвор во државата, од страна на набљудувачите беа оценети како лоши или проблематични. Во извештајот на Народниот правобранител за месец јуни, се наведува дека условите во сите затвори и во воспитно поправниот дом во Тетово постојано се влошуваат.

Администрација: Според власта, водењето на затворската евиденција е соодветно, меѓутоа, не секогаш и навремено. Затворениците и притворените лица не можат да поднесат жалби и поплаки, без страв од евентуална одмазда. Народниот правобранител ги има истражувано сите веродостојни наводи за постоење проблематични услови во овие установи.

Независен надзор: Согласно законот и со претходна дозвола од истражен судија, медицинските лица, дипломатските претставници и претставниците од Комитетот за спречување тортура на Советот на Европа и Меѓународниот комитет на Црвениот крст, имаат право да вршат посети на притворените лица. Владините служби, на барање на затворениците, вообичаено даваат дозвола за нивна посета од страна на одредени независни хуманитарни организации.

г. Неосновано лишување од слобода или задржување

Неоснованото лишување од слобода или задржување не е дозволено според законот, меѓутоа, во одредени случаи, власта не ја има испочитувано ваквата забрана. Владините статистички податоци покажуваат дека обвинителството барало изрекување на мерката притвор во 5% од вкупниот број поведени кривични предмети. Активистите за заштита на граѓанските права, тврдат дека судовите неселективно ги одобриле речиси сите барања за притвор, а особено кога се работело за случаи од интерес на општата јавност против некои од владините противници, каде судовите

МАКЕДОНИЈА

често пати не понудиле и соодветно оправдување и образложение за таквата одлука, како што е предвидено со законот.

Во месец февруари, опозиционата партија Социјал демократски сојуз на Македонија (СДСМ), објави снимки од прислушувани телефонски разговори, кои наводно претставуваат доказ, за несоодветното однесување и злоупотребата на службената положба од страна на претставници на извршната власт. Власта подоцна лиши од слобода и обвини пет лица, поради нивната наводна поврзаност со аферата со прислушувањето, меѓу нив и двајца – Соња Верушевска и Бранко Палифров – за кои се претпоставува дека имале мала улога во наводната криминална активност. И покрај различниот степен на наводно активно учество во стореното дело, од страна на петте обвинети лица, Основниот суд Скопје 1 во Скопје првично изрече мерка притвор за сите. Во месец јули, судот го прекина притворот против Верушевска и Палифров, кои беа пуштени да се бранат од слобода, една недела пред закажаниот термин за почетокот на судењето. Според образложението на Судот, биле воведени доволно мерки за обезбедување на нивното присуство на судскиот процес, како на пример, одземање на нивните пасоши, меѓутоа, судот не објасни зошто преку обезбедување на истите мерки, не ги пуштил на слобода и порано.

Во месец мај, Основниот суд Скопје 1 во Скопје изрече мерка притвор за 15 учесници во антивладините протести, поврзани со аферата со прислушувањето. Тие беа обвинети за учество во толпа што ќе спречи службено лице во вршење на службено дејствие. Притворените лица беа студенти, а меѓу нив и двајца членови на движењето Студентски пленум, кој организираше протести против владините политики за реформи во образованието, во периодот од ноември 2014 до февруари 2015 година. Хелсиншкиот комитет за човекови права го критикуваше судот, поради изрекувањето мерка притвор за нив, посочувајќи дека обвинетите не се претходно осудувани и тврдејќи дека други, помалку интрузивни мерки би биле доволни и потенцирајќи дека предсудскиот притвор треба да се користи само во крајна нужда.

Улога на полицијата и безбедносните служби

Армијата е одговорна за безбедноста на државата од евентуални надворешни закани и се наоѓа под контрола на Министерството за одбрана. Националната полиција е задолжена за одржување на внатрешната безбедност, како и за прашањата на миграција и контрола на границите, а се наоѓа под контрола на Министерството за внатрешни работи. Цивилните власти не успеаја да спроведат ефективен надзор над вработените во различните органи за спроведување на законот, а особено во Управата за безбедност и контраразузнавање во рамки на Министерството за внатрешни работи, каде без соодветно законско овластување, се вршело телефонско прислушување на повеќе од 20,000 лица во период од неколку години (погледнете ја точката 1.ф.). Во месец јуни, Експертската група на Европската комисија го објави својот извештај, во кој ги наведе “значителните слабости” во однос на екстерниот надзор и контрола од страна на независни органи и посочи дека, иако, државата “теоретски, поседува систем на собраниски надзор и контрола”, тој во пракса не функционира. Во текот на годината имаше извештаи за случаи на неказливост на одредени припадници

МАКЕДОНИЈА

на полициските сили. Меѓународните набљудувачи, амбасадите и локалните невладини организации (НВО), говореа за постоење на корупција, недоволна транспарентност и политички притисок во министерството, како пречки во напорите за борба против криминалот, а особено против организираниот криминал.

Покрај истрагите за наводните малтретирања од страна на полицијата, Единицата за професионални стандарди во Министерството за внатрешни работи ги спроведува и сите внатрешни истраги, во врска со било какви наводи за други форми на несоодветно постапување од страна на полицијата. Единицата има законска можност за изрекување административни санкции, како на пример, привремено отстранување од работното место во текот на водењето на истрагата, меѓутоа, не може да изрекува дисциплински мерки, за кои е потребна претходна одлука од страна на дисциплинската комисија. Дополнително, оваа единица нема право да изрекува посериозни кривични санкции, за кои е потребно водење на посебна судска постапка. Во текот на првата половина од годината, единицата повела дисциплински постапки против 104 полициски службеници и поднела седум кривични пријави, против 14 вработени во Министерството за внатрешни работи за сторени кривични дела, меѓу кои и за “злоупотреба на службената должност” и “фалсификување патни исправи”.

Процедури за лишување од слобода и постапување со задржаните лица

Согласно Законот за кривична постапка, судијата е должен да издаде налог за апсење и задржување на осомничениот, врз основа на одредени докази и полицијата генерално го почитува ваквиот законски услов. Според законот, обвинителството е должно, задржаното лице да го изведе пред судија во рок од 24 часа од лишувањето од слобода. На барање на надлежниот обвинител, судијата на претходна постапка може да нареди задржување на осомниченото лице, најмногу до 72 часа пред првичното излегување пред судот. Генерално, полицијата се придржува кон овие процедури. Вообичаено, надлежните власти навремено ги информираат задржаните лица за обвиненијата што им се ставаат на товар. Пред подигнување на обвинителен акт, притворот може да трае најмногу 180 дена. Откако ќе биде подигнато формално обвинение, предсудскиот притвор може да трае најмногу две години.

Во најголемиот број случаи, судовите го почитуваат законот во делот на процедурата за одредување притвор. Сепак, во еден мал број случаи од интерес за пошироката јавност, постоеше загриженост дека судовите, при одобрувањето на барањата за предсудски притвор и оние поднесени во текот на самиот судски процес, всушност, не ја прикажале соодветната неопходна независност од обвинителството. Понекогаш, судовите не успеваа да понудат соодветно оправдување за продолжувањето на притворот.

Во државата постои систем на гаранција за обезбедување присуство на обвинетиот и истиот функционира. Согласно законот, обвинетите имаат право да комуницираат со адвокат по сопствен избор, меѓутоа, надлежните државни органи не ги информираат секогаш задржаните лица за ова нивно право на најсоодветен начин и понекогаш не им дозволуваат да се консултираат со адвокат, пред првичното излегување пред

МАКЕДОНИЈА

судија на претходна постапка. Сиромашните лица што се задржани или се наоѓаат во притвор, имаат право на адвокат по службена должност назначен од државата и генерално, надлежните органи го почитуваат ова право. Вообичаено, судиите им дозволуваат на адвокатите да ги посетат своите клиенти во притвор. Постојат извештаи според кои, полицијата и понатаму повикува осомничени лица и сведоци во полициските станици на “информативни разговори”, без да ги запознае со нивните права и во отсуство на правен застапник. Во државата не се практикува притворање на лица со целосна забрана за надворешна комуникација. За одреден број осомничени лица, надлежните власти ја имаат изречено мерката домашен притвор.

Осомничените лица лишени од слобода, нивните бранители и блиските членови на семејството, можат да поднесуваат барања до судот за преиспитување на законитоста на притворот или да бараат судска одлука за укинување на притворот, а во случај на незаконски притвор, имаат право да бараат и надомест на штета.

д. Повреда на правото на правично и јавно судење

Несоодветното финансирање на правосудниот систем има континуиран негативен ефект, врз функционирањето на судовите и нивната ефективност. Одреден број службени лица од правосудството, ја обвинуваат владата дека ги користи своите буџетски овластувања за да изврши притисок и контрола врз судството.

Според извештајот на Народниот правобранител, најголемиот број од претставките на граѓаните (21 процент од вкупниот број во 2014 година) до Народниот правобранител, се однесуваат на работата на правосудните органи. Во извештајот се наведува дека луѓето се жалат на пристрасност, селективна правда и надворешни притисоци врз судиите. Според податоците, еден значителен дел од судскиот буџет е всушност потрошен за плаќање отштети, поради повреди на правото на граѓаните на судење во разумен рок. Во извештајот се посочува, дека понекогаш има значителни одложувања во носењето на судските пресуди, поради слабости во административното работење на судовите.

Наодите во јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија коинцидираа со оние од извештајот на Народниот правобранител. Според експертската група, од “неколку извори” можело да се слушне “дека се чувствува една атмосфера на притисок и несигурност меѓу судиите. Голем број од судиите веруваат дека професионалниот напредок во судската кариера, е резервиран само за оние судии, кои носат одлуки во полза на политичкиот естаблишмент.”

Снимките од телефонските разговори што во февруари ги објави опозициската политичка партија СДСМ, наводно го откриваат несоодветното влијание што извршната власт го вршела врз судството (погледнете ја точката 1.ф.). Во повеќе од овие снимени разговори, може да се слушне како претставници од извршната власт, влијаат врз процесот на назначување нови судии. Во еден од разговорите, наводно помеѓу поранешната Министерка за внатрешни работи Гордана Јанкулоска и Министерот за финансии Зоран Ставревски, Јанкуловска му соопштува на Ставрски

МАКЕДОНИЈА

дека побарала од Главниот јавен обвинител Зврлевски, “да се заврши работата” околу кривичната пријава против Ставрески и дека потврдила со Зврлевски дека пријавата е отфрлена. И покрај тоа што Зврлевски беше идентификуван како засегната страна во случаите со прислушувањето, тој не побара сопствено иземање од составот на Советот на јавни обвинители во месец октомври, при гласањето со кое се ограничи бројот на обвинители што требаше да бидат ставени на располагање на Специјалното јавно обвинителство, по барање на Специјалниот јавен обвинител Катица Јанева. Според правните аналитичари, одлуката на Советот на јавни обвинители е спротивна на законот и претставувала обид за ограничување на ефективностата на Специјалниот јавен обвинител.

Во јунскиот извештај на Експертската група беше укажано и на загриженоста во врска со осудителната пресуда за Звонко Костовски, кој беше еден од обвинетите во случајот со прислушувањето. Костовски призна вина за делото шпионажа и незаконско снимање и беше осуден на тригодишна затворска казна. Во извештајот, експертската група ја изрази својата загриженост во однос на степенот, до кој фактичката состојба во предметот би го објаснила таквото признание на делото и прашањето дали, можеби, малата казна што ја изрече судијата, претставува награда за учество во прикривањето на вмешаноста во случајот на други лица.

На 30 април беше подигнато обвинение против опозицискиот лидер Зоран Заев, кој беше обвинет за “обид за насилство врз највисоки претставници на власта” (обид за преврат), а во врска со аферата со прислушувањето. Заев тврдеше дека ваквото обвинение има политичка заднина. Во месец јули, тој престана еднаш неделно да се јавува во судот, како што беше предвидено со условите за неговото пуштање да се брани од слобода во текот на преткривичната постапка, наведувајќи дека не го признава судот. Во месец декември, Специјалниот јавен обвинител поднесе барање до судот, за преземање на надлежноста врз овој предмет.

На 6 јули, две од осудените лица во случајот “Монструм” не беа пренесени до Апелациониот суд во Скопје од страна на надлежните органи, каде требаше да се одржи јавно рочиште за разгледување на поднесената жалба. Следствено, судот го одложи рочиштето за 11 септември. За отсуството на обвинетите, судот ја обвини затворската управа, која не успеала да ги доведе пред судот, додека пак затворската управа тврдеше дека не примила наредба од судот, со која се бара доведување на обвинетите. Според адвокатите на обвинетите, фактот, што тие не биле доведени пред судот, значел повреда на нивното право за носење брза одлука по нивната жалба. Во месец септември, судот ја продолжи жалбената постапка, а обвинетите се изјаснија дека се невини. Адвокатите на одбраната бараа повторување на целокупната судска постапка од почеток.

На 14 декември, Апелациониот суд во Скопје ја потврди пресудата во предметот “Монструм”, со која седум обвинети лица од албанско етничко потекло беа осудени на доживотна затворска казна, а еден обвинет беше ослободен. Еден од адвокатите на одбраната ја оцени одлуката на Апелациониот суд како “политичка” и поднесе барање до канцеларијата на Специјалното јавно обвинителство, да ја преземе надлежноста

МАКЕДОНИЈА

врз овој случај, тврдејќи дека делумно, содржината на незаконски снимените телефонски разговори е поврзана и со овој случај. На крајот на годината, Специјалното јавно обвинителство сè уште немаше донесено одлука во врска со ова барање.

Судски постапки

Законот за кривична постапка содржи одредени заштитни мерки за обвинетите лица и жртвите. Во месец јули стапи во сила нов закон, кој содржи изменети и дополнети упатства за одмерување на казните, насочен кон решавање на проблемот на неизедначената судска казнена политика.

Согласно законот, секое обвинето лице се смета за невино, сè додека не биде докажана неговата вина. Обвинетите имаат право да бидат навремено и детално информирани за обвинението против нив (со обезбеден бесплатен преведувач, доколку за тоа има потреба), меѓутоа, надлежните органи не секогаш го почитуваат ова нивно право. Генерално, судењата се отворени за јавноста, но, со доста чести одложувања.

Согласно законот, обвинетите и нивните адвокати треба да имаат пристап до сите докази со кои располага обвинителството. Сепак, според наводите на адвокатите на одбрана, во одредени случаи, доказите од обвинителството не ги добиваат навреме, што ги оневозможува да обезбедат квалитетна одбрана за своите клиенти.

Адвокатите на одбрана и активистите за заштита на човековите права, тврдат дека исклучувањето на јавноста од одредени судски процеси што се од голем интерес за јавноста, поради наводна заштита на доверливоста на сведоците, значи намалена транспарентност на постапката и намалување на довербата на јавноста во судскиот систем, особено меѓу етничкото албанско население.

Во земјата нема систем на порота, меѓутоа, за одредени кривични и граѓански предмети, судските совети се состојат од три до пет поединци, на чело со професионален судија. Постојат случаи во кои, надлежните власти не им обезбедиле доволно време и можности на обвинетите да ја подготват својата одбрана. Обвинетите имаат право да ги испитуваат сведоците и да изведуваат докази во своја полза. Обвинетите не смеат да бидат принудувани да сведочат или да признаат вина. Обвинителството и обвинетите имаат право да ги обжалуваат судските пресуди.

Политички затвореници и притворени лица

Во текот на годината имаше одредени тврдења, дека постојат лица што биле кривично гонети и осудени на казна затвор од политички причини.

Во месец јануари, во едно од своите јавни обраќања, премиерот Никола Груевски тврдеше дека Зоран Заев, лидерот на опозициската политичка партија СДСМ, се обидел да изврши насилно преземање на власта, преку обидот да го уцени и да се воспостави техничка влада со претставници од СДСМ, заканувајќи се дека ќе објави

МАКЕДОНИЈА

компромитурачки материјали, обезбедени преку незаконско телефонско прислушување (погледнете ја точката 1.f). Наскоро потоа, во јавност излезе една снимка на разговор помеѓу Груевски и Заев, воден во канцеларијата на Груевски, што беше повод за започнување званична истрага против Заев, поранешниот директор на Управата за безбедност и контраразузнавање Зоран Верушевски и тројца наводни соизвршители, односно сопругата на Верушевски, Соња Верушевска, поранешниот службеник од Управата за безбедност и контраразузнавање Ѓорѓи Лазаревски и Бранко Палифров, инаку вработен во општина Струмица, чиј градоначалник е Заев.

На 24 јануари, полицијата го лиши Верушевски од слобода, под обвинение за шпионажа, незаконско прислушување, завера против највисоките државни службеници, незаконско поседување оружје и детска порнографија. Полицијата ги лиши од слобода и Лазаревски и службеникот од Управата за безбедност и контраразузнавање Звонко Костовски, под обвинение за шпионажа и незаконско телефонско прислушување, Соња Верушевска беше обвинета за соучесништво во шпионажа, а Палифров за соучесништво за насилство врз највисоки претставници на власта. На 25 февруари, Основниот суд Скопје 1 го осуди Костовски на затворска казна од една година, откако тој ја призна вината за делата за кои беше обвинет, што беше причина за појава на загриженост кај правните експерти и активистите за заштита на човековите права, поради отсуството на транспарентност во постапката за спогодување за вина и сомнеж во врска со расположливите докази против Костовски. После неколкуте продолжувања на притворот и осудителната пресуда за Верушевски во месец јули, поради незаконско поседување оружје, сите обвинети беа пуштени на слобода со гаранција, во очекување на судскиот процес против нив. Во месец декември, Специјалниот јавен обвинител Катица Јанева ја презема надлежноста врз овој предмет, согласно Законот за Специјалното јавно обвинителство, усвоен на 15 септември.

Граѓански судски постапки и правни лекови

Граѓаните имаат пристап до судовите и можност за поведување постапки за надомест на штета, поради повреди на нивните граѓански права. Поединците можат да поведуваат постапки за повреда на човековите права пред кривичните, граѓанските или управните судови, во зависност од видот на повредата на човековите права во конкретниот случај и сторителот на наводната повреда. Граѓаните имаат право на жалба против сите негативни пресуди. Законот им го гарантира на граѓаните правото на благовремено одлучување по нивните предмети и обезбедува законска основа за поднесување жалби до Врховниот суд, за евентуалното прекумерно одлагање на судските постапки. Вообичаено, владините органи и тела ги почитуваат одлуките на домашните судови во граѓанските постапки. Откако ќе ги исцрпат сите други домашни правни лекови, за сите повреди на Европската конвенција за човекови права од страна на државата, граѓаните имаат право да поднесат жалба до Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП).

Во годишниот извештај на Народниот правобранител за 2014 година, беа посочени континуираните проблеми во врска со правото на судење во разумен рок. Според овој

МАКЕДОНИЈА

извештај, долготрајните постапки пред граѓанските и управните судови, како и незадоволувачката пракса на извршување на граѓанските пресуди, резултираат во повреди на правата на граѓаните.

ѓ. Неосновано мешање во приватноста, семејството, домот или преписката

Во месец февруари, опозиционерската партија СДСМ ја објави аферата за нашироко распространетото, незаконско телефонско прислушување, кое наводно повеќе години се вршело во рамки на националната Управа за безбедност и контраразузнавање. Според јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија, “содржината на голем број од овие снимки, укажува на одредени незаконски дејствија и злоупотреба на власта од страна на владини службеници на високи позиции”, што “може да биде припишано на големата концентрација на моќ во рамки на Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) и несоодветното функционирање на механизмот за надзор на работењето на УБК.”

Во извештајот се наведува дека со незаконските снимки се направени повеќе сериозни повреди на законот, меѓу другото и на основните права на засегнатите личности и сериозни повреди на законските одредби за заштита на личните податоци. Државното јавно обвинителство соопшти дека спроведува истрага во врска со аферата со прислушувањето, меѓутоа, не подигна ниту едно обвинение, во врска со криминалните активности што беа откриени преку снимените телефонски разговори. Во месец декември, Специјалниот јавен обвинител Катица Јанева ја презеде надлежноста над 36-те отворени предмети, поврзани со содржината на снимените телефонски разговори.

Власта и понатаму продолжи да ја користи лустрацијата – чија првична цел, беше јавно да се идентификуваат лицата што соработувале со тајните служби во текот на комунистичката ера и да им се забрани да вршат јавни функции или да уживаат било какви државни поволности – за напад врз политичките противници и нелојалните поранешни соработници. Владината Комисија за лустрација, која беше основана во 2012 година, по усвојувањето на вториот закон за лустрација, продолжи со јавно објавување на досиејата на поранешните информатори на полицијата на интернет.

На 22 август, Собранието усвои закон за укинување на процесот на лустрација. Согласно новиот закон, од 1 септември, Комисијата за лустрација повеќе немаше право да отвора нови предмети и беше предвидено да се расформира во текот на следните две години. Поединците што се веќе лустрирани и понатаму немаат право да се кандидираат или да преземаат јавни функции, во период од пет години од датумот на правосилната одлука за нивна лустрација.

Поглавје 2. Почитување на граѓанските слободи, вклучувајќи го следново:

а. Слобода на говор и медиумска слобода

Слободата на говорот и на медиумите е предвидена со Уставот, меѓутоа, притисокот врз медиумите од страна на власта и понатаму претставува проблем. Во текот на годината слушнавме повеќе тврдења, дека власта наводно врши селективно кривично гонење на опозицијата и некои медиумски личности и се меша во одредени судски предмети за клевета, од голем интерес за јавноста, иницирани од страна на високо рангирани владини службеници.

Голем број од членовите на медиумската заедница, вклучувајќи го и Здружението на новинари на Македонија, постојано ја обвинуваат власта за непочитување на слободата на говорот и медиумите.

Слобода на говор и јавно изразување: Законот забранува секаков говор, со кој се поттикнува национална, верска или етничка омраза и предвидува соодветни казни за повредите на оваа забрана. Луѓето имаат право да ја критикуваат власта јавно или во приватното опкружување, меѓутоа, сведоци сме на одредени веродостојни извештаи според кои, власта се обидела да ги спречи јавните критики преку медиумите, насочувајќи ги финансиските средства наменети за рекламирање на своите активности кон одредени медиумски куќи, кои ја поддржуваат владата. Извештајот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за 2015 година, не содржи информации за субјектите што потрошиле најмногу средства на рекламни кампањи во текот на 2014 година. Во извештајот за 2014 година, Владата беше посочена како најголем огласувач на приватните телевизиски станици со национални фреквенции.

Слобода на печатот и медиумска слобода: Најголемиот дел од највлијателните медиуми се во сопственост на поединци или организации што се чинат блиски на власта. Различни мислења без експлицитни ограничувања, можеа да се слушнат и видат само на еден многу ограничен број независни медиуми. Самите медиумски куќи и начините на нивно известување и понатаму се поделени според етничката и политичка припадност. Законите со кои се забранува говорот, со кој се поттикнува национална, верска и етничка омраза ги опфаќаат и медиумите. Најголемите и највлијателни медиуми ретко ја критикуваа власта. Имајќи предвид, дека Владата беше еден од најголемите огласувачи во земјата, многу од медиумските куќи беа финансиски зависни од тие средства и затоа се најдоа под притисок да избегнуваат било каква критика на власта. Постојат веродостојни извори на информации според кои, Владата на овој начин всушност го злоупотребила своето присуство и моќ на медиумскиот пазар.

Според јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија, медиумското опкружување не им овозможувало на новинарите да ја вршат својата работа на професионален начин и без страв. Според медиумските експерти, станува збор за медиумското опкружување, кое создава ефект на несигурност, затоа што заплашувањето, отсуството на добри работни услови за новинарите и финансиската

МАКЕДОНИЈА

нестабилност на медиумските куќи, ги прави ранливи на притисоци од власта и зависни од нејзиното рекламирање. Според експертите, медиумската сфера е зафатена од атмосфера на страв, која поттикнува самоцензура. За време на политичката криза се јави и сериозна загриженост поради селективното информирање и недостатокот на уредничка независност кај јавниот информативен сервис, односно кај Македонската радио телевизија (МРТ).

Насилство и вознемирување: Новинарите се жалеа дека се мета на притисоци за прифаќање на провладините ставови, под закана на можно губење на работните места. Неколку новинари се пожалија дека наводно биле цел на закани и заплашување, од страна на владини службеници.

На 26 март, Комисијата за лустрација ја прогласи Јадранка Костова, главен уредник на независниот неделник *Фокус*, за соработник на поранешните тајни служби во текот на 1990-те години, во времето кога таа работела како новинар во МРТ. Таквата одлука значи, дека таа сега не може да се кандидира или да биде избрана како вршител на јавна служба. Костова тврдеше дека била селективно избрана за лустрација, како одмазда поради критичкиот став кон власта на неделникот *Фокус*.

На 15 јануари, Апелациониот суд во Скопје му ја намали изречената затворска казна во 2013 година на осудениот новинар Томислав Кежаровски, кој наводно открил идентитет на заштитен сведок, од четири и пол, на две години. На 16 јануари, Кежаровски, кој дотогаш својата казна ја издржуваше во домашен притвор, беше пренесен од полицијата во затвор, каде требаше да ги издржува преостанатите три и пол месеци од ново утврдената затворска казна од две години. Претставникот на ОБСЕ за слобода на медиумите Дуња Мијатовиќ, ја осуди затворската казна за Кежаровски и побара од власта да го намали притисокот врз медиумите. Мијатовиќ изјави и дека актот на затворање на Кежаровски, е неприфатлив за една демократска држава, разочарувачки и несразмерен на стореното дело. На 22 јануари, Основниот суд Скопје 1 го прифати барањето на Кежаровски за ослободување и го пушти на слобода, наводно, поради неговата нарушена здравствена состојба. Новинарските здруженија и активистите за човекови права организираа серија протести, барајќи надлежните власти целосно да ја поништат осудителната пресуда против Кежаровски и да го прогласат за невин. Неговиот притвор во времетраење од шест месеци и изречената повеќегодишна затворска казна, предизвикаа силни критики и негодувања од страна на ОБСЕ, Европската федерација на новинарите, невладините организации и новинарските здруженија.

Цензура и содржински ограничувања: Постојат информации дека власта вршела притисок врз новинарите за самоцензура. Според тврдењата на новинарите, мешањето од страна на владините службеници, било далеку поголемо кога покривале теми што се од чувствителна природа за власта. Вработените од медиумите во приватна сопственост, тврдат дека редовно добивале телефонски повици од највисоките нивоа во власта, со насоки за што и како, јавноста да се информира во врска со одредени политички прашања и теми.

МАКЕДОНИЈА

На 3 февруари, канцеларијата на Јавното обвинителство издаде соопштение, со кое медиумите беа предупредени дека не смеат да објавуваат видеа или други материјали, поврзани со истрагата што се води против лидерот на опозицијата Зоран Заев, наведувајќи дека секој што ќе објави такви материјали, “може да биде кривично гонет” и дека истото “е казниво според закон”. Ова соопштение имаше застрашувачки ефект врз медиумите. Горан Петрески, инаку главен уредник на МРТ, се повика токму на ова соопштение, кога објаснуваше зошто МРТ не информира за таканаречените “бомби” на опозицијата (периодичното објавување на снимени телефонски разговори, кои укажуваа на наводни нечесни и незаконски активности на претставници од власта) (погледнете ја точката 1.f.). Останатите медиумски куќи известуваа за “бомбите” и против нив не беа подигнати кривични обвиненија.

На 16 февруари, новинарката Ивана Костовска, главен уредник на веб порталите *Телеграф* и *Индепендент* и вршител на должноста Претседател на Советот за етика на медиумите, даде оставка од уредничката позиција, а како причина го посочи притисокот од раководството на медиумите, за објавување на политички раководени написи и цензура, со што било спречено професионалното информирање на јавноста за “бомбите”.

На 13 март, обезбедувањето во зградата на МРТ упадна во студиото на музичкото радио Канал 103 (независна радио станица, која изнајмува канцелариски простор во зградата на МРТ), за време на програма во живо и побарало од водителот да се легитимира. Телевизијата Телма и информативниот веб портал *Индепендент.мк* информираа дека лицата од обезбедувањето ја прекинале програмата, затоа што во радио програмата требал да учествува опозицискиот лидер и поранешен полициски генерал Стојанче Ангелов и да говори за аферата со прислушувањето.

Законски одредби за навреда и клевета: На лицата осудени за навреда и клевета им се изрекуваа парични казни, врз основа на предизвиканата нематеријална штета врз честа и угледот на оштетениот. Некои од медиумските уредници и сопственици ја изразија својата загриженост, дека таквите високи казни можат да предизвикаат дополнителна самоцензура. Се јавија тврдења дека власта го користи законот, како средство за таргетирање на своите политички противници.

Во месец септември 2014 година, Основниот суд Скопје 1 донесе пресуда со која опозицискиот политички лидер на СДСМ, Зоран Заев, беше задолжен на премиерот Никола Груевски да му исплати 50,000 Евра (\$55,000) поради “нанесена штета на неговата чест и углед”, затоа што изјавил дека во 2004 година, Груевски ја злоупотребил својата службена положба, за незаконски да се стекне со износ од 1.5 милиони Евра (\$1.65 милиони) од продажбата на Македонска банка. Адвокатот на Заев го критикуваше судот, затоа што без никакво објаснување, одби да ги прифати и изведе предложените докази што се сметале како клучни за одбраната на Заев. Заев ја обжали првостепената пресуда, а до крајот на годината, сè уште не беше донесена одлука по жалбата.

МАКЕДОНИЈА

Според податоците на Здружението на новинари на Македонија, во периодот од месец октомври 2014, до месец октомври 2015 година, биле поднесени 39 судски тужби за навреда или клевета против новинари. Во 17 од овие случаи, всушност, станува збор за тужби за навреда и клевета поднесени од новинари, против други новинари. Од сите 39, пресудени се само осум предмети, при што во седум од нив, судот ги отфрлил обвинувањата, а во осмиот случај судот само делумно го потврдил тужбеното барање на тужителот. Што се однесува до другите случаи, на 31 август, постапките пред граѓанските судови сè уште беа во тек.

Слобода на Интернетот

Власта не вршеше никакви ограничувања или попречувања на пристапот на интернет, ниту пак ја цензурираше расположливата содржина и не постојат веродостојни информации или извештаи, за евентуално следење на приватните електронски комуникации преку интернет од страна на владините агенции, без соодветно законско овластување. Според податоците од Државниот завод за статистика, 69.4 проценти од домаќинствата имале пристап до интернет во текот на првите три месеци во годината, што претставува зголемување, во споредба со податокот од 68 проценти за 2014 година.

Академска слобода и културни настани

Во текот на 2015 година, власта не вовеле никакви ограничувања во однос на академската слобода или културните настани.

б. Слобода на мирно собирање и здружување

Слобода на собирање

Законот ја гарантира слободата на собирање. Во најголем дел, власта го почитуваше ова право, меѓутоа, постојат информации за наводно мешање на власта во одредени случаи.

На 20 февруари, меѓу снимките од прислушваните телефонски разговори, објавени од опозицискиот лидер Зоран Заев, се најде и еден наведен разговор помеѓу Министерот за внатрешни работи и Шефот на кабинетот на Претседателот на Владата, во кој министерката ветува дека ќе ѝ даде соодветни упатства на сообраќајната полиција, со цел, да се спречи пристигнувањето на пет автобуси полни со демонстранти, кои тргнале од градот Прилеп, а сакале да учествуваат на антивладините протести што се одржуваа во Скопје (погледнете ја точката 1.f.).

На 21 октомври, Средношколскиот пленум одржа марш низ центарот на Скопје, протестирајќи против екстерното тестирање. Некои од учениците се жалеа за наводни притисоци од страна на училишниот кадар, за да не учествуваат на протестите и да не ја шират таквата информација, вклучувајќи и закани дека учесниците во протестот нема да можат да одат на училишните екскурзии и дека ќе се соочат и со други

МАКЕДОНИЈА

индиректни последици. Некои од учесниците во протестот тврдеа дека вратите во две скопски средни училишта биле затворени, токму пред закажаниот почеток на протестите, така што учениците биле спречени да им се приклучат. Училишните врати биле отклучени откако учениците ја повикале полицијата и за настанот ја информирале националната канцеларија на Хелсиншкиот комитет.

Слобода на здружување

Слободата на здружување е загарантирана со закон и генерално, власта го почитуваше ова право.

в. Верска слобода

Погледнете го *Меѓународниот извештај за верските слободи* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/religiousfreedomreport/.

г. Слобода на движење, внатрешно раселени лица, заштита на бегалците и лицата без државјанство

Законите го гарантираат правото на слободно движење низ државата, патување во странство, иселување и враќање во татковината и општо земено, власта ги почитуваше овие права. Власта соработуваше со Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР) и другите хуманитарни организации, во давањето заштита и помош на внатрешно раселените лица, бегалците, бегалците повратници, барателите на азил, лицата без државјанство и сите останати засегнати лица. Во месец јуни, Собранието усвои измени и дополнувања на Законот за азил, со цел, да се намали приливот на незаконски мигранти и баратели на азил, давајќи им период од 72 часа, во кој треба да поднесат барање за азил или да ја напуштат државата. Согласно измените на законот, тие можат да побараат азил на самата државна граница или во најблиската полициска станица и слободно да транзитираат низ земјата, во рамки на тој 72-часовен период.

Патување во странство: Согласно законот, надлежните државни органи имаат право да го спречат излезот од земјата на лица, за кои се сомневаат дека можат да им наштетат на државните надворешни односи со другите држави, поради непочитување на безвизниот режим за патување во странство. Во текот на годината, Комитетот за човекови права на Обединетите нации, побара од надлежните власти да го почитуваат правото на секој поединец за излез од земјата, без никакви предрасуди. Како одговор на барањето на ЕУ за намалување на бројот на баратели на азил во државите членки на ЕУ што пристигнуваат од Македонија, државните власти спроведоа одредена стратегија за ограничување на излезот од земјата, за потенцијалните баратели на азил. Стратегијата се состоеше од медиумска кампања, санкции за туристичките агенции што организираа транспорт за потенцијалните баратели на азил и профилирање на патниците на граничните премини. Во рамки на овие обиди, во периодот од јануари до октомври, граничните власти спречија одреден број граѓани да ја напуштат државата,

МАКЕДОНИЈА

во најголем дел Роми, за кои се сомневале дека имаат намера да бараат азил во ЕУ. Во текот на годината, канцелариите на Народниот правобранител и Хелсиншкиот комитет континуирано добивале претставки и поплаки од граѓаните, а особено од ромското население, со тврдења дека државните власти им го негираат правото на слободно движење, само врз основа на нивната етничка и расна припадност и/или верско убедување.

Внатрешно раселени лица (ВРЛ)

Според владините податоци, 199 лица се и понатаму раселени како последица од внатрешниот конфликт во 2001 година. 56 од нив живеат во колективните центри за сместување, а 173 се сместени кај згрижувачки семејства.

Како резултат на една вооружена полициска операција во месец мај, 121 семејство (околу 500 поединци) беа раселени од своите домови во Куманово. Поплавите во месец јули во Тетово, присилија 99 лица да ги напуштат своите домови. На крајот на годината, околу 80 лица од Куманово и 19 семејства од Тетово, сè уште не беа вратени во своите домови.

Локалните медиуми, невладините организации и членовите на владината *ad-hoc* Комисија за проценка на штети, ги пренесоа тврдењата на одредени поединци од Куманово и Тетово, според кои власта не ја обезбедила неопходната помош на брз и ефикасен начин. Некои од овие луѓе тврдеа дека владата не покажала никаква итност за реконструкција на засегнатите села, затоа што тие се наоѓале во области, каде во најголем дел живее етничко албанско население.

Внатрешно раселените лица добија основна помош, воглавно преку Министерството за труд и социјална политика, меѓутоа, шансите да најдат вработување се многу мали, поради високата стапка на невработеност во земјата (официјално 25.5 проценти во третото тромесечје од годината).

Во текот на годината, власта ги храбреше ВРЛ да се вратат во своите домови, барем во областите, кои според државните власти се сметаа за безбедни. Некои од ВРЛ и понатаму тврдеа дека владата не им обезбедува доволно соодветна поддршка за нивно враќање во домовите. Внатрешно раселените лица од ромско потекло беа соочени со уште еден дополнителен предизвик, затоа што не поседуваат соодветна документација и не можат да го докажат своето станарско право, за имотите каде претходно престојувале.

Заштита на бегалците

Во текот на годината, многу земји од ЕУ и југоисточна Европа се соочија со невиден бран на миграција од земјите на Блискиот исток, Африка и Азија, со мешан состав од баратели на азил / потенцијални бегалци, економски мигранти и жртви на трговија со луѓе, меѓу останатите. Заради поедноставување на овој извештај, сите лица за кои не

МАКЕДОНИЈА

располагаме со поконкретни информации, во извештајот се именувани како ‘мигранти и баратели на азил’.

Пристап до азил: Законот дава можност за давање азил и бегалски статус, а државата има воспоставено систем за обезбедување заштита на бегалците. Сепак, според извештаите на УНХЦР, механизмот за носење одлуки по барањата за добивање статус на бегалец, не ги обезбедува основните процесни гаранции и соодветни постапки на проверка, како што тоа е предвидено со законот. Власта продолжи со одбивање на поднесените барања за азил, воглавно со објаснување дека апликантите претставуваат закана за националната безбедност. Власта тврди дека ниту едно барање не било одбиено, поради расната припадност или земјата на потекло на апликантите.

Во втората половина од годината, драстично се зголеми бројот на мигранти и баратели на азил од државите во регионот, кои воглавно потекнуваа од Сирија, Ирак и Авганистан и Владата прогласи кризна состојба на северната и јужната граница. По измените и дополнувањата на Законот за азил во месец јуни, Министерството за внатрешни работи соопшти дека до 17 декември, на границите се регистрирани повеќе од 350,000 лица. Од друга страна, Министерството соопшти и дека околу 650,000 мигранти и баратели на азил транзитирале низ земјата во истиот временски период. Во основа, оваа разлика може да се објасни преку незаконското минување на попорозните делови на македонската граница со Грција, шверцот на мигранти и неефективните процедури за регистрација, особено во периодот од месец јуни до октомври. Идентификацијата на бегалците и разговорите со нив, беа дополнително отежнати поради немањето преведувачи од Арапски и јазиците Дари и Пашту. Најголемиот број мигранти и баратели на азил ја напуштаа земјата во законски пропишаниот рок од 72 часа, во кој инаку би требале да поднесат барање за добивање азил.

Владините институции им издаваа документи за лична идентификација на лицата со признат бегалски статус и оние под супсидијарна заштита, меѓутоа, надлежните органи често го одлагаа издавањето или пак воопшто не им издаваа лични идентификациски документи на новите баратели на азил. Иако, државата поседува формален систем и законска процедура за назначување старатели за малолетните деца, тие обично не беа назначувани, како лица што би ги пречекале малолетните баратели на азил без лична придружба. До средината на месец август, надлежните органи имаа регистрирано повеќе од 600 деца без придружба.

Како што е предвидено со законот, за барателите на азил, државата вообичаено обезбедува сместување, бесплатни правни услуги, основни здравствени услуги и осигурување, социјална заштита, право на вработување и образование. Откако барателот на азил ќе добие статус на бегалец, тој ги има истите права како и другите граѓани, меѓутоа, нема право да гласа, да основа политичка партија или да служи во армијата.

Злоупотреба на бегалците: Во текот на месеците јули и септември, организациите Amnesty International и Human Rights Watch објавија извештаи, според кои, постојат

МАКЕДОНИЈА

докази дека мигрантите и барателите на азил што минуваат низ Македонија биле редовно изложувани на несоодветно постапување и злоупотреба, од страна на полицијата. Во најголем дел, таквата злоупотреба се одвивала во Прифатниот центар за странци во Скопје. Според раскажувањето на жртвите, тие биле задржувани без никаква причина или образложение и изложувани на вербална и физичка злоупотреба, како и сместувани во супстандардни животни услови, во очекување на отпочнувањето на судските постапки во кои тие требале да сведочат против шверцерите со мигранти и лицата што се бават со трговија на луѓе. Според извештаите на невладините организации, полициските службеници и другите гранични службени лица, употребувале прекумерна сила против мигрантите и барателите на азил, кои се обидуваат да ја минат границата со Грција. Организацијата Human Rights Watch соопшти дека полициските службеници користеле гумени куршуми, солзавец и шок бомби против мигрантите и барателите на азил и дека на 21 август претепале еден од нив, додека тој се обидува да ја мине границата.

Долготрајни решенија: Во месец септември, само 49 од вкупниот број од 43,000 баратели на азил во земјата, биле со признат статус на бегалец. Дваесет и шест лица, кои избегале од Косово поради конфликтот во 1999 година, се вратиле назад, а 100 лица очекувале да се вратат наскоро. УНХЦР продолжи со давање помош на одбиените баратели на азил од Косово, на кои државата им дозволи да останат во земјата. Надлежните органи им издадоа привремени лични документи за идентификација, со што им се обезбеди пристап до сите потребни услуги. Министерството за труд и социјална политика, со поддршка од УНХЦР, обезбеди интегрирано и долготрајно решение за околу 600 бегалци, кои побараа да останат во државата.

Привремена заштита: Власта обезбедува супсидијарна заштита за лицата што не можат да бидат признати како бегалци, меѓутоа, таквата заштита не беше понудена на ниту едно лице во текот на првите девет месеци од годината.

Лица без државјанство

Во државата има лица со долготраен вообичаен престој, кои и понатаму се без законски регулирано државјанство и покрај тоа што исполнуваат еден или повеќе од критериумите за добивање државјанство. Според извештаите на УНХЦР, во месец декември, во државата имало 741 поединци, кои, според нивните критериуми се водат како лица без државјанство. УНХЦР соработуваше со надлежните државни органи, во обид да се реши ситуацијата со уште дополнителни 800 лица, воглавно Роми, кои немаат лични документи и за кои не постојат податоци во матичната евиденција. Децата родени во земјата од родители без државјанство, се сметаат за државјани и добиваат автоматско право на регистрација во матичната евиденција и издавање лични документи.

Поглавје 3. Слободно учество во политичкиот процес

Согласно законите, граѓаните имаат право да го бираат раководството на државата преку слободни и фер избори и секој поединец има општо и еднакво право на глас. Сепак, владините институции не успеаја да обезбедат еднакви услови за сите, со цел, да се гарантираат слободни и фер избори.

Избори и учество во политички активности

Неодамнешни избори: Во месец април 2014 година, во државата се одржаа општи парламентарни и претседателски избори, со висока стапка на излезност и мал број ситни потврдени инциденти. Според извештаите на ОБСЕ/ОДИХР, изборите “беа спроведени ефикасно, без пречки во изборните кампањи на изборните кандидати, почитувајќи го правото и слободата на собирање и здружување.” Сепак, во извештајот беше наведено и дека во текот на предизборниот период, државата не исполнила одредени обврски и предуслови, кои, според ОБСЕ се од исклучителна важност, вклучувајќи го и одвојувањето на државата од партијата, обезбедувањето еднакви услови за сите, неутралноста на медиумите, прочистувањето на изборниот список и постоењето на соодветни правни лекови, преку ефективни жалбени постапки. Според ОБСЕ/ОДИХР, тврдењата за наводно заплашување на гласачите биле присутни во текот на целата изборна кампања.

Опозициската партија СДСМ не ги прифати резултатите од изборите во април 2014 година, обвинувајќи ја владејачката коалиција за изборна измама и го бојкотираше учеството во Собранието, сè до месец септември 2015 година. Во февруари, СДСМ упати обвинувања до власта за незаконско телефонско прислушување во период од четири години, на повеќе од 20,000 граѓани преку Управата за безбедност и контраразузнавање (погледнете ја точката 1.ѓ.). СДСМ објави снимки, кои укажуваа на вмешаност на високи владини службеници во бројни очигледни изборни злоупотреби, вклучувајќи и изборни измами и вознемирување членови на партиите од опозицијата.

Политички партии и политичка активност: Во текот на годината, владејачката коалиција ги доминираше и манипулираше со медиумите. Членувањето во некоја од партиите на владејачката коалиција значеше и одредена предност, а нашироко се говореше и известуваше, дека партиското членство има големо влијание при изборот и вработувањето во јавниот сектор, меѓу другото и на наставниот кадар во училиштата, па дури и на вработените за одржување на хигиената. Беше попречувана и можноста на партиите од опозицијата, да ги споделуваат нивните ставови со јавноста.

Учество на жените и малцинствата: Во последниот состав на Собранието со вкупно 123 пратеници, имаше 42 жени. Сепак, во рамки на целокупниот состав на Владата имаше само две жени. Законот предвидува застапеност на обата пола во кандидатските листи на секоја политичка партија и повеќе од две третини од кандидатите на партиите, не смеат да бидат од ист пол. Околу 60 проценти од сите судии се жени, меѓутоа, од вкупно 81 градоначалници, само четири се жени. Во раководствата на политичките партии и понатаму доминираат мажите.

МАКЕДОНИЈА

Меѓу пратениците во Собранието има 27 етнички Албанци, двајца Срби, еден припадник на Бошњачката заедница, двајца Турци и еден припадник на Ромската етничка заедница. Десет члена во составот на Владата, од вкупно 26 члена, беа претставници на малцинските заедници. Етничките Албанци и другите етнички малцинства, континуирано се жалат поради несоодветната застапеност во владините органи и постоењето дискриминација, која го оневозможува нивното целосно учество во политичките активности, како на пример, во врска со проблемите околу издавањето на безбедносни сертификати.

Поглавје 4. Корупција и недоволна транспарентност во работењето на власта

Законот предвидува кривична одговорност и казни за евентуално учество во коруптивни дејствија од страна на службените лица и функционерите, меѓутоа, постојат извештаи за нивна вмешаност во корупција, без никој притоа да биде казнет.

Корупција: Во текот на годината беа презентирани веродостојни информации, за вмешаност на власта во одредени случаи што привлекоа големо внимание кај општата јавност, а во врска со злоупотреби на службената положба или пак искористување на службените положби за заплашување на клучните лидери на опозицијата. Корупцијата во полицијата и судството и понатаму претставува проблем. Во јунскиот извештај на Експертската група на Европската комисија се наведува дека во земјата постои “очигледна директна вмешаност на највисоките владини и партиски функционери во незаконски дејствија”, а меѓу другото и во корупција.

Во текот на годината, Јавното обвинителство отвори повеќе истраги против високи владини функционери, осомничени за незаконско прислушување, повреда на правото на приватност и наводна корупција, врз основа на поднесените кривични пријави од страна на опозициската партија СДСМ. И покрај фактот што во Јавното обвинителство, 17 обвинители работеа на разгледувањето на 24 кривични пријави поднесени од СДСМ, во текот на целата година, тоа не подигна ниту едно кривично обвинение против било кое од овие осомничени лица. Во месец ноември, целокупните материјали поврзани со овие предмети, државното Јавно обвинителство ги предаде на Специјалниот јавен обвинител. На 4 декември, Специјалниот јавен обвинител соопшти дека ја презема надлежноста за 22 од 24-те предмети иницирани од СДСМ и дека истите се во фаза на разгледување и утврдување на редоследот, според кој ќе се постапува по истите до крајот на годината.

На 10 март, Министерството за внатрешни работи поднесе кривична пријава против опозицискиот лидер Зоран Заев, затоа што наводно побарал поткуп во износ од 200,000 Евра (\$220,000) од еден бизнисмен од Струмица. Заев тврдеше дека пријавата има политичка заднина и поднесе кривична пријава против истиот бизнисмен, затоа што лажно го обвинил и пријавил за сторено кривично дело. На 4 јуни, Јавното обвинителство подигна обвинение за поткуп против Заев. На 1 јули, на барање на Заев,

МАКЕДОНИЈА

Основниот суд Скопје 1 одржа јавно рочиште за оценка на обвинителниот акт. На 18 ноември, Основниот суд Скопје 1 го потврди обвинението за поткуп против Заев, а судењето беше закажано за месец јануари 2016 година.

Во периодот меѓу 22 април и 21 мај беа донесени осудителни пресуди против седум прекршочни судии (шестмина во активна служба и еден пензиониран судија), кои беа лишени од слобода во месец октомври 2014 година и обвинети за несовесно работење, преку оневозможување на прекршочната постапка и наплатата на казни. Откако ја признаа вината, им беа изречени условни казни. Поради недостаток на докази, обвинителството ги отфрли кривичните пријави против уште петмина судии и еден судски службеник. Почетокот на судскиот процес пред Основниот суд Скопје 1, против други 13 обвинети лица – од кои тројца пензионирани судии и 10 судски административни службеници – беше одложуван два пати, поради влошена здравствена состојба на некои од обвинетите. На 1 декември, Врховниот суд му ја одзема надлежноста врз конкретниот случај на Основниот суд Скопје 1 и предметот го префрли на постапување пред Основниот суд во Битола.

Финансиски податоци: Согласно Законот за спречување корупција, назначените и избрани функционери и членовите на нивните потесни семејства, имаат обврска да поднесат анкетен лист, кој содржи информации за нивниот имот и приходи, а доколку не го сторат истото, можат да бидат казнети според законот. Анкетните листови се достапни за јавноста на веб страницата на Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК). Непостоењето на соодветен регистар на сите избрани и назначени функционери и понатаму претставува пречка, за ефективна контрола на нивниот имот и средства и за идентификација на можните конфликти на интерес.

Во текот на првите шест месеци од годината, ДКСК го информираше Јавното обвинителство за два случаи на злоупотреба на јавни средства. Во едниот од нив, ДКСК поведе постапка за прекинување на работниот однос на јавниот службеник. ДКСК има добиено и извршено проверка на 535 изјави за непостоење на конфликт на интереси од државните функционери и утврди постоење на конфликт на интереси во 53 случаи. На крајот на годината, овие случаи сè уште немаа конечна разрешница.

Пристап до информации од јавен карактер: И покрај тоа што законот предвидува слободен пристап до информациите од јавните институции, пристапот на граѓаните и медиумите до информациите за финансиското работење и постапките за јавни набавки на владините институции и понатаму останува ограничен. Прашањето на пристапот до информациите од јавен карактер, беше разгледано како дел од содржината на Акциониот план за Отвореното владино партнерство, усвоен од страна на Владата во 2014 година. Голем број граѓански организации и медиумски куќи се жалат, дека власта многу често ги игнорира поднесените барања за добивање информации согласно Законот за слободен пристап до информации.

Поглавје 5. Владин став во однос на истрагите за наводни повреди на човековите права водени од страна на меѓународни и невладини организации

Во државата се присутни и функционираат повеќе домашни и меѓународни организации за заштита на човековите права и тие генерално работат без некои посебни владини ограничувања, вршејќи истраги и објавувајќи ги сопствените наоди во врска со случаите, поврзани со заштитата на човековите права. Во поголемиот број случаи, владините функционери беа подготвени да ги слушнат коментарите на овие организации, меѓутоа, исто така, често не преземаа никакви мерки или активности во врска со таквите коментари.

Владини тела за заштита на човековите права: Работата на Народниот правобранител е насочена кон заштита на граѓаните од евентуални повреди на нивните права од страна на државните институции, намалување на дискриминацијата против малцинските заедници и лицата со инвалидитет, унапредување на соодветната застапеност во јавниот живот и заштита на детските права. Владата не обезбеди доволно ресурси за соодветно функционирање на канцеларијата на Народниот правобранител. Во месец август, Собранието го усвои ребалансот на буџетот за 2015 година, со кој значително се намалија средствата наменети за плати за вработените во канцеларијата на Народниот правобранител, а намалувањето изнесуваше околу 70,000 Евра (\$77,000). Во врска со ова намалување, Народниот правобранител се обиде да побара помош од Собранието, меѓутоа, според расположливите информации, собраниските служби го одбиле неговото барање, со неточно образложение дека Собранието не е надлежно да одлучува за такви прашања. Народниот правобранител извести дека званично се обратил и до Министерството за внатрешни работи, канцеларијата на Јавното обвинителство и до Собраниската комисија за надзор над работата на Управата за безбедност и контраразузнавање, барајќи објаснувања за аферата со прислушувањето, во која биле вмешани голем број од клучните членови на Владата, меѓутоа, од ниту една од овие институции не добил одговор. Согласно законот, во рок од осум дена, сите јавни институции се должни да одговорат на барањата за обезбедување информации, поднесени од Народниот правобранител.

Меѓуресорското тело за човекови права, со кое раководи Министерот за надворешни работи Никола Попоски, беше задолжено за разгледување на проблемите поврзани со унапредувањето на човековите права и слободи, гарантирани со меѓународните спогодби за заштита на човековите права, чија потписничка е Република Македонија.

Државната Комисија за заштита од дискриминација е составена од седум члена, со задача да ги разгледува поднесените жалби за дискриминација, да издава препораки и да го унапредува спроведувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација. Комисијата нема законско овластување да ги казнува сторителите. Канцелариите на Комисијата се наоѓаа на локација, на која не беше обезбеден соодветен пристап за лицата со физички хендикеп. За разлика од Народниот правобранител, Комисијата има право да разгледува претставки, како од јавниот, така и од приватниот сектор, меѓутоа, мора да се каже дека општата јавност и понатаму, во најголем дел, не е информирана за постоењето на Комисијата. Граѓаните што не се

МАКЕДОНИЈА

задоволни од исходот на постапката што ја водела Комисијата по нивните претставки, можат да поведат постапка пред судовите, кои можат да го прифатат писменото мислење на Комисијата, како доказ во конкретниот предмет.

Поглавје 6. Дискриминација, социјална злоупотреба и трговија со луѓе

Уставот и законите забрануваат било каква дискриминација по основ на возраст, пол, раса, инвалидитет, јазик или етничка, социјална или политичка припадност. Законот предвидува парични казни во износ од 400 до 1,000 Евра (\$440 до \$1,100), за сите физички и правни лица што ќе бидат осудени за дискриминација. Генерално, власта ги спроведува законите со кои се пропишуваат овие забрани. Според извештајот на Народниот правобранител, дискриминацијата е присутна во сите сфери од општествениот живот, а особено кога станува збор за работничките права и таа вообичаено се врши по основ на етничка припадност и политичка ориентација.

Жени

Силување и домашно насилство: Силувањето, вклучувајќи го и она од страна на брачен другар, претставува кривично дело. Законски предвидената кривична санкција за силување, е казна затвор од една до 15 години, меѓутоа, спроведувањето на овие одредби од законот во пракса, не задоволува. Домашното насилство е забрането со закон, меѓутоа и понатаму е присутно и претставува вообичаен проблем. Културните норми, а меѓу нив, социјалната стигматизација и загриженоста на жртвата за предизвиканиот срам за семејството, се причините поради кои жените се обесхрабрени и не го пријавуваат насилството над нив и не поднесуваат кривични пријави. Полицијата и правосудниот систем не се вистински и целосно подготвени за кривично гонење и казнување на лицата виновни за силување во брак и домашно насилство.

Државата има воспоставено и го финансира работењето на седум згрижувачки центри со ограничен капацитет, а една НВО раководи со центар за згрижување жени под ризик, во кој можат да бидат сместени 30 жени. Една од националните НВО има воспоставено телефонска линија за итни случаи на Македонски и Албански јазик и раководи со уште два центри за привремено засолнување и згрижување жртви на домашно насилство. Локалните НВО активни во сферата на домашното насилство, во најголем дел ја финансираат својата работа преку меѓународни донации.

Сексуално вознемирување: Сексуалното вознемирување на работното место е забрането со закон, а законски предвидената затворска казна за ова дело, е од три месеци до три години. Сексуалното вознемирување на жените на работните места претставуваше проблем, меѓутоа, жртвите вообичаено не ги пријавуваат овие случаи, поради стравот од евентуален публицитет и шансите за губење на работното место (погледнете ја точката 7.г.).

МАКЕДОНИЈА

Репродуктивни права: Брачните парови имаат право сами да одлучуваат за бројот на деца во нивното семејство, моментот на зачнување и временскиот период меѓу две рожби; сами да се грижат за нивното репродуктивно здравје; и право на пристап до сите неопходни информации и средства за да го сторат истото, без никаква дискриминација, принуда или насилство. Жените од руралните области имаат ограничен пристап до гинеколошки услуги и советодавни служби за семејно планирање, а истите се на располагање во претежно урбанизираните области. Генерално, ромските жени имаат најограничен пристап до гинеколошки услуги и советодавни служби за семејно планирање, затоа што многу од нив немаат лични карти, кои се потребни за остварување на бројни права, како на пример, за пристап до државните здравствени услуги.

Дискриминација: Жените го имаат истиот правен статус како и мажите, во однос на законите за семејство, труд, имотни права, државјанство и наследство, како и во рамките на севкупниот правосуден систем. Според адвокатите, жените се помалку застапени во улога на сопственици на имот и претпријатија и посочуваат на постоење дискриминација по основ на пол, во одредени индустриски гранки. Ромските жени немаат подеднакви шанси за вработување и образование, поради традиционалните и верски ограничувања во однос на нивното образование и улога во општеството. Во некои албански и ромски локални заедници, жените се лишени од своите граѓански права, затоа што мажите им даваат насоки како да гласаат или пак гласаат за нив и во име на женските членови на семејствата.

Деца

Матична евиденција: Согласно законот, државјанството на едно лице, во основа, зависи од државјанството на неговите или нејзините родители. Секое дете што се нашло на територијата на државата, а чии родители не се познати, може да добие државјанство, доколку надлежните органи не утврдат дека неговите родители всушност се странски државјани, пред детето да наполни 18 години. Во државата се врши автоматска регистрација на сите деца родени во болниците и другите медицински институции, а согласно законот, родителите се должни во надлежната матична служба да го пријават раѓањето на секое дете, вклучувајќи ги и оние што се родиле во домот, во рок од 15 дена по раѓањето. Некои ромски семејства доцнат со пријавувањето и регистрацијата на новороденчињата, што понатаму во животот им ја отежнува можноста да ги уживаат своите права на образование, здравствена грижа и други придобивки, поради немањето лични документи за идентификација.

Детска злоупотреба: Злоупотребата на децата преставуваше проблем во одредени области. Според адвокатите што работат на предмети поврзани со нивната благосостојба, децата не се подготвени да пријават злоупотреба, поради стравот дека надлежните органи ќе ги сместат во некоја институција. Државата вовеле телефонска линија за помош на жртвите на домашно насилство, вклучувајќи и детска злоупотреба.

Предвремено и присилно стапување во брак: Минималната законски предвидена возраст за стапување во брак е 18 години. На лица на возраст помеѓу 16 и 18 години,

МАКЕДОНИЈА

судот може да им дозволи да стапат во брак, доколку оцени дека истите се душевно и физички подготвени и способни за брачен живот. Предвременото и присилно стапување во брак е присутна појава во ромската заедница и во многу помал степен, во албанските заедници. Тешко е да се процени бројот на лица што предремено или присилно стапиле во брак, затоа што истите ретко се евидентираат. Владиниот план за подобрување на социјалното вклучување на ромското население, вклучува и мерки за спречување на малолетните бракови, задолжително средно образование, воведување посебни социјални и општински служби и услуги, советодавни служби во училиштата и подобрена комуникација и соработка, како и подобрување на пристапот до основните здравствени услуги.

Сексуална злоупотреба на деца: Законски предвидената казна за сексуално искористување на деца за комерцијални цели, е од 10 до 15 години затвор. Детската порнографија е забранета со закон и за секоја повреда на законот е предвидена затворска казна од 5 до 15 години. Најниската возраст за доброволно стапување во сексуални односи е 16 години. Според власта, сексуалното искористување на децата за комерцијални цели претставува проблем, меѓутоа, не може да се каже точно од колкав обем. На државно ниво, постои регистар на лица осудени за трговија со деца и сексуална злоупотреба на деца, кој може да се пребарува според името и адресата на осудениот сторител и кој содржи фотографии, податоци за осудителните пресуди и адреси на живеење на лицата осудени за детска сексуална злоупотреба и трговија со деца. После десет години од издржувањето на казната, сторителите на овие дела имаат право да побараат, нивното име да биде избришано од регистарот, под услов да не сториле ново дело во меѓувреме.

Раселени деца: Според податоците на Министерството за труд и социјална политика, во месец септември биле регистрирани 96 раселени деца, а според октомврискиот извештај на канцеларијата на Народниот правобранител, 236 деца живееле без соодветно засолниште. Овие деца се на возраст од неколку месеци, па сè до 18 години и најголемиот број од нив живеат во Скопје, меѓутоа, ги има многу и во другите градови како Битола, Куманово, Велес, Гостивар и Кисела Вода. Со меѓународна поддршка, Министерството отвори и раководеше со пет дневни центри за децата од улица. Власта обезбеди и транзитен центар за децата од улица, меѓутоа, неговата ефективност, од аспект на понудата на соодветни социјални услуги беше ограничена, поради малата големина и капацитет за згрижување. Според наводите во јунскиот извештај на Народниот правобранител, се случувало државните органи да приведат и задржат и многу мали деца, па дури и на возраст од 10 години.

По измените и дополнувањата на Законот за азил во месец јуни, податоците од Министерството за внатрешни работи покажуваат дека, до 17 септември, на границите биле регистрирани 299 деца мигранти без придружба. Од друга страна, исто така, податоците од Министерството укажуваат и на фактот, дека околу две третини од потенцијалните апликанти не се регистрирани, што веројатно значи дека реалната бројка е повисока (погледнете ја точката 2.г.).

МАКЕДОНИЈА

Деца сместени во институции: Според адвокатите и канцеларијата на Народниот правобранител, во детските домови, засолништа и центри за сместување и задржување, нема доволен степен на одговорност во однос на можното занемарување и злоупотреба на децата.

Меѓународно грабнување на деца: Државата е потписничка на Конвенцијата за граѓанско-правните аспекти на меѓународното грабнување на деца од 1980 година. За поконкретни информации за земјата, погледнете ја веб страницата на Министерството за надворешни работи на САД на следнава адреса: travel.state.gov/content/childabduction/en/country/macedonia.html.

Антисемитизам

Според Еврејската заедница, во земјата живеат околу 200 до 250 Евреи. Не постојат извештаи за било какви акти на антисемитизам.

Трговија со луѓе

Погледнете го *Извештајот за трговија со луѓе* на Стејт департментот, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Лица со инвалидитет

Согласно законот, забранета е било каква дискриминација на лица со физички, сетивни, интелектуални и душевни пречки во развојот, во сферата на вработувањето, образованието, авионскиот и другите модалитети на транспорт, пристапот до здравствени услуги и други државни услуги и бенефиции, меѓутоа, власта не е секогаш целосно ефективна во исполнувањето на овие законски гаранции. Согласно законот, лицата што биле предмет на дискриминација, имаат право да поднесат жалби до Комисијата за заштита од дискриминација.

Основањето на посебен владин фонд за стимулирање на вработувањето на лица со инвалидитет, е регулирано со посебен закон. Со фондот раководи Агенцијата за вработување, со дополнителен надзор од страна на Министерството за труд и социјална политика. Фондот нуди дотации за реконструкција на работни простории или набавка на опрема за конкретни работни места, со цел, да се обезбедат соодветни работни услови за овие лица. Според законот, сите лица со физичка или душевна попреченост, мораат да добијат одобрение од соодветната владина медицинска комисија, доколку сакаат да бидат вработени на раководна позиција во приватниот или јавниот сектор.

Според законот, сите нови градежни објекти треба да се градат согласно стандардите за непречен физички пристап, а постојните јавни институции, до крајот на годината, мораа да обезбедат соодветен пристап и влез во нивните објекти, за лицата со инвалидитет. Иако невладините организации известуваа дека пристапот до јавните објекти полесно се подобрува, крајниот рок не беше испочитуван и невладиниот сектор

МАКЕДОНИЈА

побара дополнително објаснување за значењето на концептот на јавен простор со “целосен пристап за сите”. Голем број од новите јавни објекти немаат соодветни тоалети за лицата со инвалидитет. Во најголем дел, овие лица немаат соодветен пристап до средствата за јавен транспорт, меѓутоа, треба да се посочи дека автобусите што Владата ги набави за градот Скопје во 2013 година, ја нудат таквата можност. Министерството за транспорт и врски продолжи со реализацијата на двогодишниот проект, за набавка на железнички вагони за превоз на лица со инвалидитет и обезбедување на соодветен пристап за овие лица, до железничките станици во Скопје и уште десет други градови.

Министерството за образование и наука преземаше напори за обезбедување соодветна поддршка, со цел, да им се овозможи на децата со пречки во развојот да учат во редовните училишта. Министерството ангажираше посебни едукатори, назначени да работат во поединечни избрани училишта или како “мобилни” општински специјални едукатори што ќе ги покриваат сите училишта во општината, како поддршка за наставниците, кои во редовна настава имаат и деца со инвалидитет или пречки во развојот. Дополнително, надлежните органи поставија лифтови во неколку основни училишта и воведоа соодветна технологија во неколку основни и средни училишта, за да им се овозможи на учениците со пречки во развојот да користат компјутери. И покрај сите овие напори, голем број ученици со пречки во развојот и понатаму ги посетуваат специјалните училишта.

Национални / расни / етнички малцинства

Според податоците од последниот попис од 2002 година, етничкиот состав на населението е: 64.2 проценти Македонци, 25.2 проценти Албанци, 3.9 проценти Турци, 2.7 проценти Роми, 1.8 проценти Срби, 0.8 проценти Бошњаци и 0.5 проценти Власи.

Односите помеѓу македонската и албанската етничка заедница беа често напнати. Се случија неколку меѓуетнички инциденти, кои предизвикаа протести и дополнително ја зголемија тензијата помеѓу двете најголеми заедници во земјата. Етничките Албанци и понатаму се жалат поради нивната несоодветна застапеност во владините министерства и јавните претпријатија. На Полициската академија и понатаму не успеваа да обезбедат доволен број кандидати за обука од малцинските заедници, за да се задоволи предвидениот услов со Уставот. Етничките Албанци се жалеа дека надлежните органи, подготвиле приемни тестови и постапка која не е правична и не оди во прилог на избор на кандидати од албанската и другите малцински групи. Во рамки на последната испитна група, 47 проценти од македонските кандидати успеале да ги минат сите испити, во споредба со 12 проценти од албанските кандидати. Треба да се посочи дека етничките Албанци имале особени потешкотии со предавањата и испитите на Македонски јазик и се жалеле дека самите тестови содржат културни предрасуди.

Според годишниот извештај на Народниот правобранител, етничките малцинства, со исклучок на Србите и Власите, не биле доволно застапени меѓу вработените во јавните

МАКЕДОНИЈА

служби и другите државни институции, вклучувајќи ја и армијата, полицијата, разузнавачките служби, судовите, Народната банка, царината и јавните претпријатија.

Согласно законот, наставата во основните и средните училишта се одвива на македонски, албански, ромски, турски и српски јазик. Бројот на ученици од малцинствата, кои следат настава во средните училишта на својот мајчин јазик и понатаму се зголемува, особено откако средното образование стана задолжително, иако државата не успеа целосно и насекаде да обезбеди настава на ромски јазик, поради недостатокот на квалификуван наставен кадар.

Ромите се жалат на широко распространета дискриминација во општеството. Според извештаите на невладините организации и странските експерти, работодавачите често не се подготвени да вработуваат Роми, а некои од Ромите тврдеа дека не можат да го остварат своето право на социјална помош. Ромските деца се премногу застапени во одвоените “специјални” училишта, наменети за ученици со интелектуални пречки во развојот. Според информациите од ромските невладини организации, сопствениците на различни локали, понекогаш не им дозволуваат влез на Ромите. И покрај напорите на ЕУ, УНХЦР и неколку невладини организации да се обезбедат лични документи за целото ромско население, некои Роми сè уште немаат лични карти, кои инаку им се потребни за пристап до одредени јавни услуги, како на пример, образование, социјална помош и здравствена грижа.

Владата го финансираше спроведувањето на Националната стратегија за Ромите, како дел од преземените активности во рамки на Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015 година, нудејќи помош и поддршка во сферата на образованието, домувањето, вработувањето и развојот на инфраструктурата. Освен во сферата на образованието, одвоените средства не беа доволни за да се постигнат позначителни резултати, особено во однос на здравствената грижа. Власта продолжи со финансирање на информативните центри, каде Ромите можат да се запознаат со различните можности што им се на располагање во сферата на образованието, здравството и социјалната грижа. Зголеменото ниво на финансирање од страна на државата и НВО секторот, насочено кон елиминација на пречките за образование, вклучувајќи ги и условните парични трансфери за ромските ученици, резултираше со редовно посетување на наставата од страна на учениците Роми, особено во средните училишта.

Турското етничко население се жалеше поради дискриминација. Главните причини за нивна загриженост, беа бавниот напредок во остварувањето на соодветна и правична застапеност во владините институции и недоволната застапеност и присуство на турскиот јазик во образованието и медиумите. Турскиот јазик е службен јазик во четири општини од рурален карактер.

Акти на насилство, дискриминација и други злоупотреби, врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет

Уставот и законите не содржат посебни одредби, со кои се забранува дискриминација по основ на сексуална ориентација и родов идентитет. Во Законот за заштита и

МАКЕДОНИЈА

спречување на дискриминацијата, сексуалната ориентација не е наведена како посебна заштитена основа. На 20 јануари, Собранието ги усвои измените на Уставот, со кои се забрануваат истополовите бракови, дефинирајќи го бракот како заедница исклучиво помеѓу еден маж и една жена. Бранителите на правата на ЛГБТИ заедницата ги осудија овие измени и ги прогласија за излишни, затоа што и со важечките закони не беше дозволена регистрација на истополови партнерства. Тие ја изразија својата загриженост, укажувајќи дека новите измени значат само дополнителна дискриминација, против една веќе длабоко маргинализирана заедница.

Активистите и борците за правата на ЛГБТИ заедницата известуваа за повеќе инциденти предизвикани од општествени предрасуди. Во месец јуни, ЛГБТИ Центарот за поддршка ја организираше таканаречената “Недела на гордоста”, која беше пропратена со зголемено полициско присуство. Како реакција на истата, на веб страницата на Центарот, луѓето оставаа бројни пораки на омраза и повици за насилство против ЛГБТИ заедницата. Информациите за профилите на поединците, кои ги оставаа ваквите пораки, беа доставени и до Одделението за електронски криминал при Министерството за внатрешни работи. Со цел, да ги застрашуваат учесниците, противниците на ЛГБТИ заедницата се појавија и на лезбејскиот пикник што беше организиран во рамки на Неделата на гордоста.

ХИВ и СИДА стигматизација во општеството

Бевме сведоци само на неколку изолирани извештаи за дискриминација против лица со ХИВ/СИДА, во сферата на вработувањето и пристапот до здравствени услуги.

Поглавје 7. Работнички права

а. Слобода на здружување и право на колективно преговарање

Законот го гарантира правото на работниците да се организираат и приклучуваат кон независни синдикати, колективно да преговараат и да организираат законски штрајкови. Законот забранува било каква дискриминација против работничките синдикати и нуди гаранција за работните места на работниците што се синдикално активни.

Согласно законот, секоја синдикална организација мора да се регистрира во Министерството за труд и социјална политика. Синдикатите се должни да ги прекинат своите активности, доколку бројот на нивното членство падне под одредено минимално ниво, но, законот точно не дефинира која е таа минимална бројка. Судовите од општа надлежност имаат право да го укинат работењето на синдикатите, на барање на надлежниот орган за нивна регистрација, доколку се утврди дека нивните синдикални активности се “спротивни на законот”. Не постојат никакви ограничувања во однос на националноста на синдикалните членови, меѓутоа, за членување во некој од синдикатите, странските државјани мораат да поседуваат

МАКЕДОНИЈА

валидна работна дозвола во Република Македонија и да бидат вработени во претпријатието или државниот орган наведен во дозволата.

Во случај на штрајк, синдикалните организации мораат однапред да го посочат времетраењето на штрајкот. Согласно законот, за време на штрајк, работодавачот има право да “исклучи” или привремено да отстрани од работното место најмногу 2% од бројот на работниците учесници во штрајкот, кои со своето однесување поттикнуваат насилничко и “недемократско однесување” или ги оневозможуваат преговорите меѓу работниците и работодавачот. За работниците отстранети од работа, за времето додека се отстранети од работа, работодавачот е должен да ги уплатува придонесите и по завршувањето на штрајкот да им дозволи да се вратат на своите работни места. Доколку се утврди дека штрајкот е организиран спротивно на законот, работодавачот има право да ги отпушти учесниците или против нив да поведе судска постапка за надомест на штета. Со посебен закон е регулирано правото на штрајк за вработените во одреден број државни служби од суштинско значење, како на пример, за вработените во армијата, полицијата и здравствените работници.

Државните органи и работодавачите не секогаш ја почитуваа слободата на здружување, вклучувајќи ги и правата на штрајк и колективно преговарање. Работниците го користеа своето право на штрајк, меѓутоа, синдикалните организации беа на мислење дека законските одредби за “отстранување” од работа, им дозволуваат на работодавачите да им забранат на синдикалните лидери да водат колективни преговори за време на штрајк. Колективното преговарање е дадено како можност, само на оние синдикални организации, кои ги застапуваат интересите на најмалку 33 проценти од вкупниот број вработени во конкретниот субјект за кој се преговара (претпријатие, сектор или на национално ниво). Способноста на државните органи за спроведување на законот во оваа сфера и правните лекови што се нудат, беа на незадоволително ниво. Законски предвидените парични казни за повреди на законот во овој дел, изнесуваат од 100 до 7,000 Евра (\$110 до \$7,700), меѓутоа, тие не беа доволни за да се спречат повредите. Поведените управни и судски постапки се одвиваа бавно и со бројни одложувања.

Во месец јануари, Самостојниот синдикат за образование, наука и култура, инаку најголемата синдикална организација од јавниот сектор во државата, со околу 30,000 членови, започна штрајк за зголемување на платите и надоместоците на вработените. Синдикатот известуваше за различни форми на притисок, вршен врз неговите членови од страна на претставници од локалната и централната власт, провладините медиуми и останатите синдикални организации што се под влијание на власта.

Генерално, би можело да се каже дека работничките организации соработуваа со власта и работодавачите, наместо да влегуваат во судир со нив.

б. Забрана за присилна и задолжителна работа

Сите форми на присилна или задолжителна работа се забранети со закон и власта во најголем дел ги спроведуваше важечките закони во оваа сфера. Минималната

МАКЕДОНИЈА

законски предвидена казна за присилна работа е четири години затвор. И покрај тоа, имаше случаи на жени и деца, присилувани да работат во ресторани, барови и ноќни клубови. Некои ромски деца, под притисок од своите најблиски роднини, беа присилувани да просат (погледнете ја точката 7.в.).

Погледнете го и *Извештајот за трговија со луѓе* на Министерството за надворешни работи на САД, достапен на следнава интернет адреса: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

в. **Забрана на детски труд и минимална возраст за вработување**

Минималната возраст за вработување е 15 години, но, децата можат да започнат да работат и на 14-годишна возраст, како чираци или во својство на учесници во некоја званична програма за стручно образование. Законот забранува вработување малолетни лица на возраст помала од 18 години, на работни места што можат да бидат штетни за нивното физичко или ментално здравје и морал. Согласно законот, малолетните лица не смеат да работат ноќе, подолго од осум часа дневно или повеќе од 40 часа во текот на една недела.

Министерството за труд и социјална политика е задолжено за спроведување на законите, со кои се регулира детското вработување. Полицијата и Министерството, преку центрите за социјална работа, ја споделуваат одговорноста за спроведување на законските одредби за присилно просење или трговија со деца. Законот предвидува затворска казна од најмалку осум години, за секое лице што купува, продава, чува или зема малолетници, за потребите на нивно искористување. Доколку навистина се изрекуваат во пракса, овие казни би требало да бидат доволни за спречување на ваквите законски повреди.

Власта не обезбедува ефективно спроведување на законите во оваа сфера. Имаше информации дека одредени поединци во неформалниот сектор го злоупотребуваат детскиот труд и ги користат децата за просење, миеење стакла на автомобилите и продажба на цигари и други ситници на зелените пазари, по улиците или ноќе, во баровите и рестораните. И покрај постоењето на соодветни закони, владините напори за елиминирање на присилното детско питачење, во најголем дел беа неделотворни. Најголемиот дел од децата вклучени во овие активности беа Роми и најчесто работеа за нивните родители или другите членови на семејството. Надлежните органи често се неуспешни во казнувањето на лицата, одговорни за експлоатацијата на децата, а ромските деца и понатаму остануваат ранливи и изложени на експлоатација и присилна работа.

Министерството ја финансираше работата на еден посебен центар, каде се нудеа образовни, медицински и психолошки услуги за децата што се принудувани да просат по улиците. Министерството го финансираше и функционирањето на дневниот центар за деца од улица, во населбата Шуто Оризари во Скопје, под раководство на една невладина организација.

МАКЕДОНИЈА

Децата беа изложени и на сексуална експлоатација за комерцијални цели, што ја претставува најтешката форма на детски труд (погледнете го Поглавјето 6, под насловот Деца).

Погледнете ги и *Наодите за најтешките форми на детски труд* на Министерството за труд на САД, достапни на следнава адреса: www.dol.gov/ilab/reports/child-labor/findings/.

г. **Дискриминација во однос на вработувањето и занимањето**

Општо земено, трудовите закони и прописи забрануваат било каква дискриминација по основ на раса, пол, родова припадност, инвалидитет, јазик, здравствена состојба, политичка ориентација, национално потекло или социјален статус. Не постојат законски одредби, со кои би се регулирала евентуалната дискриминација на лицата носители на вирусот ХИВ или други заразни болести. Во овој дел, државните органи беа неефективни во спроведувањето на законските одредби. Дискриминацијата во однос на вработувањето и занимањето, е присутна по основ на родовата припадност, инвалидитет и кај третманот на одредени етнички групи во армијата, полицијата, разузнавачките служби, судството, Народната банка, царината, државните агенции и јавните претпријатија (погледнете го Поглавјето 6, под насловот “Национални / расни / етнички малцинства”).

д. **Прифатливи работни услови**

Минималната плата е законски пропишана во износ од 9,590 Денари (\$175) месечно, освен во текстилната и кожната индустрија, каде минималната плата изнесува 7,500 Денари месечно (\$137). Според официјалните статистички податоци, просечната месечна исплатена нето плата за месец септември, изнесувала 22,024 Денари (\$402).

Законот предвидува 40-часовна работна недела, со период за одмор од најмалку 24 часа, платен одмор во времетраење од 20 до 26 работни дена и платено отсуство од работа поради боледување. Законот ја ограничува и прекувремената работа, па така, вработените не смеат прекувремено да работат повеќе од осум часа просечно во неделата, односно 190 часа во годината. Според колективните договори, потпишани помеѓу владата и синдикатите, прекувремената работа на вработените во јавниот, но и во приватниот сектор, се плаќа во износ од 135 проценти од редовните примања. Освен тоа, законот предвидува и исплата на дополнителна тринаесетта плата, како награда за сите вработени што оствариле повеќе од 150 часа прекувремена работа во текот на годината. Владата ги утврдува применливите стандарди за безбедност и здравје при работа за работодавачите, меѓутоа, овие стандарди всушност, не се применливи за неформалниот сектор, кој учествува со 22 проценти во севкупната стопанска дејност.

Министерството за труд и социјална политика вработува 123 инспектори, задолжени за спроведување на трудовото право. Трудовите инспектори имаат овластување да поднесуваат прекршочни пријави, против работодавачите што го кршат трудовото

МАКЕДОНИЈА

право, а можат привремено и да го прекинат работењето на одреден субјект, сè додека работодавачот не ги отстрани идентификуваните слабости. Во случај на повторување на законските повреди, сопствениците можат да бидат парично казнети. Казните се доволно високи за да имаат ефект на одвраќање, меѓутоа, инспекциските служби не се доволно ефикасни, за да обезбедат соодветно придржување кон законот. Во текот на годината, Трудовиот инспекторат при Министерството поднесуваше пријави против неколку претпријатија, кои ги присилувале своите вработени да работат долги смени, без законски предвидените паузи за одмор; не ги пријавувале вработените согласно законот; не исплаќале плати, придонеси и прекувремена работа; и го крателе времето за годишен одмор што инаку им следува на вработените.

Законските одредби во врска со минималната плата, работното време и стандардите за безбедност и здравје при работа, не беа ефективно спроведувани во пракса во државата. Многу работодавачи најмуваа работници, без притоа да се придржуваат кон законите, а деловните субјекти во малопродажбата, бараа од своите вработени да работат во смени, кои во голема мерка ги надминуваат законски пропишаните граници за работното време. Националниот Совет за безбедност и здравје при работа и на крајот на годината, сè уште не беше целосно функционален. Иако, на работното место, работниците имаат законско право да ја избегнат секоја можна ситуација што би била ризична по нивното здравје или безбедност, без да го доведуваат под закана своето работно место во иднина, работодавачите не секогаш го почитуваат ова нивно право.

Во државата немаше некои поголеми индустриски несреќи.